

ВИРОК СУДУ ЯК ПІДСУМКОВЕ РІШЕННЯ ПО КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ: ПОНЯТТЯ, ЗНАЧЕННЯ ТА ВЛАСТИВОСТІ

Відповідно до положень статті 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [3]. Дана презумпція невинуватості є одним із основних принципів сучасного кримінального провадження, що в Україні визнана відправною точкою правосуддя. Окрім того, це положення закріплено в пункті 2 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, в якій зазначено, що кожен обвинувачений в скоєнні кримінального злочину вважається невинним, до тих пір поки його винність не буде встановлена в законному порядку [2]. Саме тому вирок є найважливішим актом правосуддя, так би мовити, вершиною процесуальної діяльності що сьогодні набуває найбільшого винятково важливого юридичного значення в кримінальному судочинстві.

Проблеми ухвали вироку досить детально досліджувалися у наукових роботах Г. Н. Агєєвої, В. Д. Адаменка, Г.І. Алейнікова, Н. А. Ахундова, М. І. Бажанова, В. Д. Бринцева, Ю. М. Грошевого, В. Я. Дорохова, В. Р. Заблоцького, А. З. Кобликова, О. Ф. Куцовой, А. М. Ларіна, Р. Н. Ласточкіної, Е. А. Матвієнко, З. Р. Мірецького, Т. Р. Морщакової, І. Д. Перлова, І. Л. Петрухіна, М. З. Строговича, А. Н. Толочко, Ф. Н. Фаткулліна та ін.

Крім вчених-правознавців вирок історично привертає до себе найбільшу увагу й державних посадових осіб, які безпосередньо здійснюють повноваження в кримінальному процесі, фізичних та юридичних осіб, чії інтереси прямо затронуті в ході розслідування і розгляду кримінальної справи, а також непричетних до кримінальної справи громадян та засобів масової інформації.

Вирок виступає як засіб вирішення пред'явленого обвинувачення, оцінюється і з погляду послідовної реалізації кримінально-процесуальних норм при встановленні істини у справі. Таким чином, він стає засобом реалізації як кримінально-правових, так і кримінально-процесуальних норм права, актом визначення відповідності цілей правового регулювання потребам суспільства і об'єктивним можливостям права [5, с. 57].

Процесуальне значення вироку полягає в тому, що він забезпечує захист прав і законних інтересів усіх учасників процесу і є основою для подальшого розгортання інститутів судового захисту (оскарження рішення суду у вищих судових інстанціях).

Соціальне значення вироку полягає в тому, що він дає оцінку соціальної небезпеки скоєного злочину від імені держави, виражає відношення суспільства до злочинного діяння і сприяє формуванню суспільної правосвідомості.

Слід зазначити, що вирок суду має і величезне виховне значення. Викриваючи небезпечні для суспільства дії злочинців і застосовуючи до них передбачені законом заходи покарання, суд привертає увагу громадськості до боротьби з правопорушеннями, створює обстановку нетерпимості до злочинів, причин і умов, що їх породжують. Вирок суду попереджає правопорушення серед нестійких членів суспільства і служить вихованню засудженого [1, с. 19].

Всі судові рішення, в тому числі і вирок суду, має ґрунтуватися на всебічному, повному й об'єктивному дослідженні всіх обставин справи, під час якого не може надаватися перевага правовій позиції будь-якого учасника судового процесу. Окрім цього, процесуальна теорія та практика висувають й інші високі вимоги, які стосуються якості вироку.

Вирок суду як акт правозастосування має ряд принципових властивостей, які дозволяють відрізнити його від інших судових актів. Щоб вирок дійсно служив досягненню раніше вказаної мети, він повинен відповідати ряду встановлених законом вимог, а саме необхідно, щоб суди відповідно до ст. 370 КПК України ухвалювали виключно законні, обґрунтовані, та вмотивовані вирок [4]. На думку багатьох вчених, яку ми до речі підтримуємо, вирок суду повинен бути ще і справедливим.

Розглянемо більш детально кожну з таких властивостей.

Так, *законним* вважається вирок, який ухвалений компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження. Іншими словами, законність вироку – це його абсолютна відповідність вимогам кримінального і кримінально-процесуального законів. Законним може бути визнаний тільки той вирок, який містить рішення, що відповідають всім вимогам Загальної і Особливої частин кримінального кодексу і інших кримінальних законів.

Обґрунтованість вироку – це відповідність висновків суду, викладених у вироку, фактичним об'єктивно з'ясованим обставинам справи, які підтверджені під час судового розгляду та оцінені судом відповідно до ст.94 КПК України. Іншими словами, обґрунтованим може бути тільки вирок, в якому виражена встановлена судом у справі об'єктивна істина. Якщо ж вирок не виражає істини, містить судову помилку, то він необґрунтований.

Відповідно до ч. 4 ст. 370 КПК України *вмотивованим* є вирок, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення. Говорячи про мотиви слід зазначити, що у науковій літературі вчені виділяють фактичні мотиви, правові мотиви та етичні мотиви [6, с. 179; 7, с. 17].

Фактичні мотиви відображають аналіз досліджених в судовому засіданні джерел доказів з погляду їх допустимості, відносності, достовірності або вірогідності інформації, що міститься в них. Обов'язковий структурний елемент фактичних мотивів – доводи суддів, у зв'язку з якими вони визнали достовірною інформацію, що міститься в одних джерелах доказів, і не відповідною встановленим у справі фактам в інших джерелах.

Правові мотиви, що наводяться суддями у вироку, виступають одним з видів тлумачення правових норм – казуальним індивідуальним тлумаченням, тобто роз'ясненням нормативного акта, обов'язкового для даного випадку. У правових мотивах відображається особисте розуміння суддями суті кримінально-правових заборон і інших норм, на основі і відповідно до яких ухвалюється вирок. У структуру правових мотивів входять думки суддів, засновані на положеннях, які сформульовані в нормах матеріального і процесуального права, на тлумаченні законів, на рекомендаціях правової науки.

Об'єктом етичних мотивів при обговоренні питань, що підлягають вирішенню у вироку, виступають не тільки вид і міра покарання, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, але і етична характеристика дій підсудного, і його особистості. У структуру етичних мотивів входять думки суддів, засновані на нормах моралі, поняттях і категоріях етики. Таким чином, вмотивованість вироку – це наведення у вироку обґрунтування фактичних, правових і етичних мотивів, до яких прийшов суд у справі.

Справедливість вироку – це дана у вироку судом соціально-моральна оцінка фактичних обставин кримінальної справи, виражена в прийнятті по ньому рішень, що стосуються виду та розміру покарання підсудного з урахуванням характеристики його особистості та суспільної небезпеки вчиненого злочинного діяння або виправдання невинного і його реабілітації.

Як вказує Толочко А.Н., справедливим буде вирок, який у повному розумінні відображає те, що сталося насправді. Одночасно з цим справедливість вироку забезпечується неухильним виконанням процесуального законодавства під час розгляду кримінальної справи і постановленням вироку [7, с. 14].

Крім розглянутих властивостей вироку слід виділити ще ряд властивостей, таких як законна сила вироку, загальнообов'язковість, преюдиціальність.

Як відомо, вирок суду набирає чинності із закінченням строку на апеляційне оскарження, а в разі подачі апеляційної чи касаційної скарги вирок суду, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи відповідно апеляційною або касаційною інстанцією, якщо інше не передбачено КПК України. *Законна сила вироку* характеризує правову природу вироку, визначаючи його місце серед інших офіційних актів, внаслідок чого надає прийнятим у ньому рішенням специфічні якості. Законна сила вироку є такою категорією діяльності суду, без якої сама ця діяльність була б неможлива, оскільки саме у законній силі вироку реалізується воля законодавця по спонуканню до певної поведінки конкретних осіб.

Законною силою вироку, на нашу думку, є його властивість, як акту правосуддя, розповсюджувати юридичну силу кримінально-правової норми на конкретну особу та за конк-

ретним випадком. Вона змодельована у законі силою впливу на обвинуваченого передбаченими у КПК та визначеними у КК України засобами покарання.

Вирок, що набрав чинності становиться *загальнообов'язковим* для всіх державних та суспільних органів, підприємств, установ, організацій, службових осіб та громадян, він підлягає обов'язковому виконанню на всій території України. Без законної сили він є формалізованим і втрачає своє значення, тому забезпечується державним примусом.

Преюдиціальність вироку є також одним із специфічних наслідків набрання ним чинності. Під нею розуміється попередній розгляд і винесення судових вироків зі значенням фактів, обставин і правових висновків, вміщених в раніше винесених судових вироків, які набрали законної сили для правильного прийняття на підставі закону рішення у іншій справі, тобто обов'язковість для всіх судів під час розгляду справ приймати без перевірки і доведення фактів, встановлених раніше у якихось справах постановленими рішеннями чи вироків, що набрали законної сили. Вона підтверджує правову значущість вироку і разом з тим полегшує шляхом використання фактів і висновків, вміщених в ньому. Це сприяє, економії процесуальних і матеріальних ресурсів, особливо по багатоепізодних злочинах, а також злочинах, які вчинені раніше засудженими.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що ми з'ясували поняття, ознаки та властивості вироку суду як акту правозастосування, який має законну силу і є загальнообов'язковим, оскільки існує презумпція його істинності і зміст не може бути заміненим ніякими іншими. Вирок суду має виключне значення для конкретної кримінальної справи та преюдиційне – для всіх інших, доки вирок не буде скасований у встановленому законом порядку.

Таким чином, вирок є тим самим процесуальним актом, в якому в найбільш повній формі реалізується процесуальна функція суду – функція вирішення справи, тобто правосуддя. Безсумнівно, саме в даному акті відображається підсумкове рішення по конкретній кримінальній справі, і виключно в ньому підводиться результат справи, тобто ставиться остання крапка в кримінальній справі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алейніков Г. І. Виправдувальний вирок у кримінальному процесі України / Г.І. Алейніков – Херсон: Херсонський обласний Фонд милосердя та здоров'я, 2007. – 200 с.
2. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141 (з наступними змінами та доповненнями) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90-91.
5. Матієк С. Щодо визначення поняття «обвинуваченого» / С. Матієк // Вісник прокуратури. – 2002. – № 5 (17). – С. 57-63.
6. Надь Л. Приговор в уголовном процессе / Л. Надь // М., 1982. 184с.
7. Толочко А.Н. Судебный приговор и его мотивировка / А.Н. Толочко – Киев УМК ВО, 1991. – 87 с.

О. В. Зінченко,

доктор історичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СТАТУС ГЕТЬМАНА У ПОВНОМУ ЗІБРАННІ ЗАКОНІВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ 1830 Р. (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ)

Комплекс важливих подій та ювілейних дат 2013-2014 рр., зокрема пристрасна боротьба політичних сил навкруги проблеми асоціації України з Європейським Союзом, опір уряду Російської Федерації такому її прагненню у вигляді газової та митної «воєн», 80-річчя «го-